

KANTELU

A on 18.7.2011 oikeuskanslerinvirastolle saapuneessa kirjoituksessa arvostellut yliopiston opintoasiain toimistoa muun muassa huolimattomuudesta hänen tutkinnonhakulomakkeensa käsittelyssä, nimensä julkistamista tiedotusvälineissä vastoin selkeästi ilmaistua tahtoa ja sitä, että häntä ei avustettu julkistamisessa tapahtuneen virheen korjaamisessa.

A oli tutkinnonhakulomakkeessa esitettyjen valintavaihtoehtojen mukaisesti ilmoittanut yliopistolle tahtonaan, että hänen nimeään ei saa julkistaa tutkinnonhakijoiden nimien yhteydessä. A oli lisäksi vielä erikseen puhelimitse varmistanut, että hakulomakkeesta valittu salassapito-vaihtoehto on yliopistolla havaittu ja otetaan huomioon opintoasiain toimistossa. A toteaa nimen julkistamisen vastoin asianomaisen tahtoa voivan vaikeuttaa esimerkiksi työpaikalla jatkamista. Lisäksi, jos lomakkeessa tarjotaan vaihtoehtoa, jolla voi estää nimensä saattamisen julkisuuteen, on asianomaista merkintää noudatettava.

SELVITYS

Yliopisto on 25.10.2011 antanut asiassa pyydetyn selvityksen.

VASTINE

A on 18.11.2011 antanut asiassa vastineensa.

RATKAISU

Yksityisyyden suoja ja julkisuusperiaate

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötiedot kuuluvat perustuslaissa suojatun yksityisyyden suojan piiriin. Henkilötietojen käsittelyä koskevat yleissäännökset sisältyvät erilliseen henkilötietolakiin (523/1999).

Henkilötietojen luovutus viranomaisten henkilörekistereistä (esimerkiksi opiskelijarekisteri) tapahtuu julkisuuslain (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999) mukaan. Lakia sovelletaan myös yliopistojen toimintaan. Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelijoiden laatimat ja tutkintotodistuksen saamiseen johtaneet opinnäytetyöt ovat viranomaisen julkisia asiakirjoja

Julkisuuslain julkisuusperiaatteen mukaan viranomaisen hallussa oleva tieto on julkista, jollei laissa erikseen toisin säädetä (perustuslaki 12.2 §; julkisuuslaki 1 §). Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Kokonaista opinnäytetyötä koskee lisäksi myös teki-
jänoikeuslainsäädäntö, jolloin julkaisemiseen on oltava opinnäytetyön tekijän lupa.

Oppilaitosten yleisen käytännön mukaan yliopistoissa on erityisen vapaan tutkimuksen ja tieteen julkisuusperiaatteen perusteella katsottu olevan velvollisuus antaa julkiset opinnäytetyöt kaikkien niitä haluavien nähtäville sekä tarvittaessa myös alistaa opinnäytetyöt julkisen käsittelyn ja kritiikin kohteeksi. Viranomaisen tulee myös edistää toimintansa avoimuutta laatimalla päätöksentekoa, muuta toimintaa ja kehitystä kuvaavia tietoaineistoja oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja sekä tietoaineistoja palveluistaan ja ratkaisukäytännöstään (julkisuuslaki 9 ja 20 §).

Henkilötietojen käsittely ja luovuttaminen

Henkilötietolain 3 §:n 2-kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä. Hyvä tietojenkäsittelytapa edellyttää, ettei kenenkään yksityisyyttä perusteettomasti loukata eikä vaaranneta.

Henkilötietojen käsittelyn yleiset edellytykset on säädelty henkilötietolain 8 §:ssä. Henkilötietoja saa käsitellä ainoastaan esimerkiksi rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella tai esimerkiksi jos käsittely johtuu rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tai sen nojalla määrätystä tehtävästä tai velvoitteesta. Oppilaitoksen oikeus opinnäytetöiden ja niihin liittyvien henkilötietojen käsittelyyn perustuu henkilötietolain edellyttämään asialliseen yhteyteen opiskelijan ja oppilaitoksen välillä (henkilötietolaki 8.1 § 5 k). Opinnäytetyö ja niistä annetut arvosanat kuuluvat opiskelijoista muodostettavaan opiskelijarekisteriin, jonka henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan henkilötietolain ja mahdollisen muun lain henkilötietojen käsittelyä koskevia erityissäännöksiä.

Tietoja kerätessä ja suostumusta pyydetessä tulee huomioida henkilötietolain 24 §:ssä määritetty informointivelvollisuus, jolla pyritään varmistamaan mahdollisuus arvioida, paitsi yleisesti henkilötietojen käsittelyä, myös mahdollisesti annetun suostumuksen merkitystä sekä mahdollisuus saada tietoa tiedon tulevasta käsittelystä suostumuksen antaessaan.

Huolellisuusvelvollisuus ja hyvä tiedonhallintatapa

Henkilötietolain 5 §:n mukaan rekisterinpitäjän tulee käsitellä henkilötietoja laillisesti, noudattaa huolellisuutta ja hyvää tietojenkäsittelytapaa sekä toimia muutoinkin niin, ettei rekisteröidyn yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojan turvaavia perusoikeuksia rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta. Henkilötietolain mukaista huolellisuusvelvollisuutta on lain yleisenä periaatteena noudatettava kaikessa henkilötietojen käsittelyssä.

Yliopisto on selvityksessään 25.10.2011 ilmoittanut pyrkivänsä noudattamaan tutkinnon suorittaneen toivetta luovutuskiellosta ja toteaa kanteluasiassa tapahtuneen inhimillisen virheen. Virhe on selvityksen mukaan tapahtunut sekä tiedekunnassa että opiskelijapalveluissa. Yliopiston 25.10.2011 antaman selvityksen mukaan opiskelija hakee tutkintoa yliopistossa täyttämällä tutkinnonhakulomakkeen ja toimittamalla sen tutkinnon myöntävälle tiedekunnalle. Tutkintotiedot rekisteröidään tiedekunnan palvelukeskuksessa, jonka jälkeen kopio tutkinnonhakulomakkeesta toimitetaan opiskelijapalveluille, jossa tiedot vielä tarkistetaan. Tiedot ilmoitetaan lomakkeella, jossa yliopisto tarjoaa opiskelijalle mahdollisuutta kieltää henkilötietojensa julkaiseminen suoritetuista tutkinnoista ilmoittamisen yhteydessä.

A on lomakkeella ilmoitetun tahtonsa lisäksi pyrkinyt varmistamaan tahtonsa toteutumisen vielä tarkistamalla tietojensa julkistamiskiellon tulleen huomatuksi erikseen puhelimitse. Yliopisto oli varmistanut, että kiello ilmoittaa henkilötietoja oli yliopiston tiedossa. Yliopisto on selvityksessään 25.10.2011 todennut, että opiskelijapalvelut olivat kuitenkin kyseisenä aikana olleet ruuhkautuneet ja A:n asian hoitamisessa oli yliopistolla tapahtunut kahteen otteeseen virhe.

Luottamuksensuoja- ja palveluperiaate

Viranomaisen toimintaa ohjaa yleisenä periaatteena luottamuksensuojaperiaate (hallintolaki 6 §). Luottamuksensuojan kohteena ovat oikeusjärjestyksen perusteella oikeutetut odotukset viranomaisen toiminnasta, kuten odotukset julkisen vallan käytön johdonmukaisuudesta ja ennustettavuudesta. Oikeutettuja odotuksenkohteita viranomaisten velvollisuuksia kohtaan ovat esimerkiksi velvollisuus noudattaa tehtyjä päätöksiä ja annettuja lupauksia sekä velvollisuus noudattaa omaksuttua tulkintalinjaa. Hallinnon asiakkaan tulee voida luottaa viranomaisen antamiin neuvoihin, ohjeisiin ja käytäntöihin, esimerkiksi lomakkeiden täyttöohjeisiin, ellei niiden paikkaansa pitävyyttä ole syytä epäillä.

Yliopisto on tutkinnonhakulomakkeissaan antanut opiskelijoille mahdollisuuden valita haluaako opiskelija yliopistossa suoritetuista tutkinnoista julkisuuteen ilmoitettaessa myös nimensä julkistettavaksi vai ei. Opiskelijalle syntyy menettelyssä oikeutettu oletus siitä, että valintamahdollisuutta tarjotessaan viranomaisen myös noudattaa opiskelijan tahtoa tämän valinnassa. Kanteluasiassa A on tarkistanut valintansa tiedoksi tuleminen yliopistossa. Hänelle on kerrottu, että nimen julkistamiskiello on yliopiston tiedossa ja kielloa noudatetaan. A:n on tullut voida luottaa siihen, että yliopisto noudattaa opiskelijan tahdonilmaisua kertomansa mukaisesti.

Hallinnon palveluperiaatteen mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita (hallintolaki 7 §, 434/2003). A oli 18.11.2011 antamansa vastineen mukaan itse havainnut tapahtuneen virheen ja joutunut sen myös itse korjaamaan. Opintoasiain toimistosta ei ollut tarjouduttu auttamaan asian korjaamisessa, esimerkiksi ilmoittamalla tiedotusvälineille nimen julkistamiskiellosta heti kun virhe oli havaittu. A:n mukaan tämä olisi vielä virheen havaitsemishetkellä ja siitä ilmoitettaessa ollut mahdollista ja hän olikin kanteluasiakirjoista ilmevästi saattanut kiellon itse joidenkin tiedotusvälineiden tietoon.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Arviointi

Kantelussa on kyse yliopiston menettelystä sen ilmoittaessa muun muassa A:n tutkinnon valmistumisesta yli 30 tiedotusvälineelle vastoin kantelijan tahtoa siten, että hänet on voitu ilmoituksesta A:n kiellosta huolimatta tunnistaa. Tapauksessa on ollut kyse henkilötietojen käsittelyssä tapahtuneesta inhimillisestä virheestä. Yliopisto on 25.10.2011 antamassaan selvityksessä myöntänyt virheen tapahtuneen.

Yliopisto on perustellut virhettään työpaineella. Toiminnan ruuhkautuminen ei ole lainmukainen peruste henkilökisterilain mukaisen huolellisuusvelvoitteen laiminlyönnille. Organisaatioon tulee varmistaa hyvän tiedonhallintavan toteutuminen myös ruuhkaisina aikoina. Huolellisuusvelvoitteen noudattaminen on erityisen korostunutta perusoikeuksien, kuten yksityisyyden suojan turvaamisen kannalta.

Virhe on tapahtunut kaksi eri kertaa ja siitäkin huolimatta, että on nimenomaisesti ja oma-aloitteisesti ottamalla yhteyttä yliopistoon pyrkinyt varmistamaan tahtonsa huomioon ottamisen. A:n vastineesta 18.11.2011 käy myös ilmi, että yliopisto ei millään tavoin ole pyrkinyt korjaamaan virhettään tai ehkäisemään sen seurauksia.

On ymmärrettävää, että loppututkinnon suorittamiseen liittyvillä tiedoilla ja niiden julkistamisella on erityinen asema korkeakoulujen toiminnassa ja yliopiston kannalta on tärkeää tiedottaa valmistuneista opinnäytetöistä ja tutkinnoista julkisuuteen. A:n tapauksessa tällaista oikeutta ei kuitenkaan ollut.

Yliopisto on kaiken kaikkiaan suhtautunut välinpitämättömästi A:lle tärkeän toiveen toteuttamiseen. Toiveen noudattaminen on ollut myös yliopiston velvollisuutena. Yliopiston toiminta asiassa on ollut omiaan vähentämään julkisen vallan käytön luotettavuutta ja uskottavuutta, eikä yliopisto ole noudattanut hyvän hallinnon periaatteita luottamuksensuojasta ja palveluperiaatteesta.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Edellä esitetyn perusteella A:n on pitänyt voida luottaa siihen, että hänen tahdonilmaisunsa olisi tullut huomioiduksi yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa ja opintotoimistossa. Lisäksi yliopiston olisi tullut virheen käytyä ilmeiseksi pyrkiä korjaamaan virhe omatoimisesti ja ripeästi ja näin vähentämään virheen kantelijalle aiheuttamaa haittaa.

Katson, että yliopiston olisi tullut A:n asiassa toimia huolellisemmin. Kiinnitän yliopiston huomiota huolellisuuteen opiskelijan henkilötietojen käsittelyssä sekä niihin yksityisyyden suojaan ja luottamuksensuojaa koskeviin näkökohtiin, joita olen edellä esittänyt.

Esitän yliopiston harkittavaksi, tulisiko A:n kärsimä haitta jollain sopivalla tavalla hyvittää hänelle.

Tässä tarkoituksessa saatan ratkaisuni yliopiston tietoon.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Nuorempi oikeuskanslerinsihteeri

Elise Sahivirta

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
POSTIOSOITE PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN 0295 16001
TELEFAKSI 09 160 23975

E-MAIL etunimi.sukunimi@okv.fi
INTERNET www.okv.fi